

РОЗДІЛ IV. Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво та реставрація

УДК 76.02

Вертипорох А.С.,

*бакалавр кафедри вокально-хорового,
хореографічного та образотворчого мистецтва
факультету початкової освіти та мистецтва,
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка
м. Дрогобич, Україна
(anton.vertyporokh@gmail.com)*

Техніки станкової графіки та їх комбінування

Розглядаються і систематизуються основні техніки сучасної станкової графіки, зокрема рисунка як різновиду її «оригінальних творінь». Алгоритм подання характеристик висвітлюваних технік та матеріалів вибудований на зведенні їх у певні «групи» за принципом класифікації властивих їм тонових доколірних виражень. Відправною позицією постає аналіз технік і матеріалів, якими митці творять ахроматичні зображення. Далі вектор висвітлюваного охоплює техніки і матеріали з монохромною виражальністю, відносно обмеженими колірно-тоновими можливостями, а відтак зі здатністю унаочнювати задумане в доволі широкому колірному діапазоні. Визначаючи у всьому представленому певні споріднені засади та можливості творення тої чи тої графічної образності зображуваного, автор наводить приклади комбінування зображувальних технік, поєднання відповідних їм матеріалів. Актуалізація такого зумовлена зверненням сучасних графіків-станковистів до інтегрування застосовуваних технік, розширення виражальних меж рисунка як такого, створення авторських комбінованих технік, здатних радикально стирати межі чи то між класичними графічними подачами зображуваного, чи то між графікою та живописом загалом. Напрацьоване скероване на допомогу молодим митцям, які шукають себе у графіці, експериментують, виробляють свій авторський стиль, манерність письма задля особливого інноваційного презентування своїх думок, смаків, уподобань.

Ключові слова: станкова графіка, рисунок, техніки, матеріали, поєднання.

Techniques of easel graphics and their combination

The main techniques of modern easel graphics are analyzed and systematized, in particular drawing, as a type of her «original creations». The algorithm for presenting

the characteristics of the highlighted techniques and materials is based on their classification into certain «groups» based on the principle of classifying their inherent tonal to color expressions. The starting point is the analysis of the techniques and materials that artists use to create achromatic images. Next, the highlighted vector covers techniques and materials with monochrome expressiveness, relatively limited color and tonal possibilities, and therefore with the ability to visualize the idea in a fairly wide color range. Determining in everything presented certain related principles and possibilities of creating this or that graphic imagery of the depicted, the author gives examples of combining pictorial techniques, combining materials corresponding to them. The actualization of this is due to the appeal of modern graphic designers to the integration of applied techniques, the expansion of the expressive limits of drawing as such, the creation of their own combined techniques capable of radically erasing the boundaries either between classical graphic representations of the depicted, or between graphics and painting in general. The work developed is aimed at helping young artists who are looking for themselves in graphics, experimenting, developing their author's style, mannerism of writing for a particularly innovative presentation of their thoughts, tastes, and preferences.

Key words: *easel graphics, drawing, techniques, materials, combination.*

Постановка проблеми. Графіку ми знаємо як вид образотворчого мистецтва, який як засіб використовує лінію, крапку, штрих, пляму, тон. Характер графічної презентації зображуваного залежить від графічних технік і матеріалів (Сотська, 2016: с. 5). За виконанням графіка поділяється на авторську (рисунок, естамп), та тиражовану (поліграфічна продукція масового друку (Куленко, 2006: с. 73). З розвитком науки і технологій графічні матеріали зазнали суттєвих змін, особливо в останні десятиріччя. Це привело до певного спрощення графічних технік у їх використанні, але збагатило та ускладнило сам художній образ, урізноманітнилися фактура, відбитки, колірні рішення.

Сьогодні графічні твори стають щораз цікавішими і різноплановішими. Сучасний розвиток графічних технік має можливість давати швидкий відгук на проблеми сьогодення в формі складних графічних композицій (Резніченко, 2011: с. 54). Усе це є можливим завдяки творчим поступам митців. Адже цінність графічного твору зумовлюється неординарною участю художника, від першої хвилини його народження до останньої миті завершення.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дослідження і аналіз знайденої дотичної до теми літератури та публікацій, що описують графічні техніки, показали, що автори освітлюють тему графічних технік станкової графіки, зокрема рисунка, фрагментарно, розрізнено або узагальнено разом з іншими видами графічного мистецтва. Серед них такі автори видань: О. Берlach, Н. Богомольний, А. Кириченко, І. Кириченко, М. Куленко, О. Оленіна, А. Поліщук, М. Резніченко, Л. Рибалко, Я. Твердохлібова, О. Федорук, С. Фурманюк, А. Чебикін, О. Чирва та інші. Серед знайденої дотичної до теми літератури та публікацій немає осучасненої систематизації розрізненого матеріалу, що стосується питання графічних технік рисунка і їх комбінацій.

Мета статті. Відтворити цілісну картину графічних технік станкової графіки, зокрема рисунка, та окреслити можливості їх комбінування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Станкова графіка – це різновид графіки, найдавнішого виду образотворчого мистецтва, твори якої мають самостійний характер. Рисунок – основний вид графіки, коли зображення виконане олівцем, пером, пензлем, вугіллям тощо за допомогою штрихів, ліній, світлотіньових плям в одному чи декількох кольорах, зазвичай на папері (Сотська, 2016: с. 37). Рисунок належить до станкової графіки і є основою всіх видів образотворчого мистецтва (Чирва, 2021: с. 69). Техніки виконання визначаються графічними матеріалами, за допомогою яких створюються різні за характером і виразністю художні образи.

Графітний олівець – це графітний стрижень у дерев'яній, пластиковій, паперовій чи металевій оправі. Він є найпростішим у застосуванні матеріалом – легко лягає на різні види паперу, не осипається. Ним зручно виконувати як лінійні рисунки, так і тональні, способом штрихування. Найбільш підходить для зображення дрібних деталей, проробки об'ємних ескізів; добре передає реалістичність структури та матеріалу (Кириченко, 2002: с. 20). Під час виконання рисунка, залежно від поставленої задачі, можуть послідовно використовуватися олівці різної твердості. Наприклад, для моделювання об'єму можна використовувати спочатку олівці, м'які і середньої твердості, потім середньої і

на завершення, для більш ретельної проробки деталей на поверхні – твердим. Графітний олівець – це найбільш популярна техніка рисунка у всьому світі.

Вугільні олівці – виготовлені з вугільного порошку найбільш чорних сортів із застосуванням сполучної речовини. Це висока насиченість кольору. За твердістю поділяються на тверді, середні та м'які. Вугільний олівець дуже підходить для зображення об'ємних натюрмортів, ескізів, художніх замальовок.

Вуглина – це пресований вугільний порошок, утворений з обвугленої деревини (зазвичай берези, спаленої без доступу кисню). Продається у різноманітному вигляді та пакуванні. Відоме з глибокої давнини. Для роботи з вугіллям необхідно мати зернисту та шорстку поверхню. Вуглина зручна для виконання тонового рисунка, з великою кількістю світлотних градацій. Вуглина дозволяє робити широкі енергійні штрихи, що створює динаміку. Рисунки вуглиною відрізняються насиченим оксамитовим тоном. У кінці роботи виконане вуглиною зображення фіксують аерозольними засобами, щоб запобігти осипанню матеріалу (Кириченко, 2002: с. 20).

Робота тушшю – для роботи тушшю використовують туш, папір, перо, пензлі, рейсфедер, капілярні ручки: лайнери, рапідграфи, ізографи. Туш – це специфічна фарба, що буває рідка, концентрована і суха, чорна і кольорова. Чорна туш виготовлена із сажі, вона має густий чорний колір, легко сходить з пера чи рейсфедера. У графіці використовуються пера для роботи тушшю або плакатні, які поділяються за шириною нанесених ліній. Під час вибору пера треба враховувати техніку виконання рисунка та те, які ефекти потрібні для досягнення бажаного результату. Рисунок пером подібний до лінійно-штрихового рисунка олівцем, відрізняється від інших технік чіткістю, чистотою та витонченістю ліній. При малюванні пензлем туш дає змогу досягати чистих, яскравих кольорів, що наближає її до якісної акварелі. Дуже важлива якість туші полягає в тому, що вона розводиться водою, але не розмивається водою на папері після висихання (Берлач, 2022: с. 26–27).

Робота з чорнилом – подібна до роботи з тушшю, відмінність у водорозчинності чорнила. Чітко нанесені лінії після висихання можна

розмити. *Анілінове чорнило* – горішкове чорнило відступили тепер на задній план. Для отримання чорнила такої ж якості достатньо розчинити у воді аніліновий пігмент потрібного кольору. Анілінове чорнило не так швидко висихає, міцно тримається на папері, відрізняється сталістю, легко стікають з пера.

Сангіна випускається у вигляді палички або олівця. За структурою нагадує вугілля, але м'яка і жирна, визначається рівною розтяжкою тону, краще закріплюється на рівній поверхні, має насичений світлостійкий червоно-коричневий колір (Сотська, 2016: с. 41). Лінія, штрих, розтушовка сангіною можлива на будь-якому папері, але для академічних рисунків краще застосовувати щільний зернистий папір типу ватман. Техніка малювання така ж, як і з вуглиною.

Соус – м'який матеріал для рисунка у формі крейдяних паличок, виготовлений із суміші глини, крейди, клею і фарбувальних пігментів. Нагадує сепію або пастель, але має більш жирну і насичену структуру. Соус має дуже насичений матовий колір, тон і суцільну структуру, тому може виступати прекрасною альтернативою вугіллю, пастелі або олівцям. Чорний соус має чистий насичений колір, на відміну від вуглини, що має рудуватий відтінок. Застосовується як для ескізів, так і для об'ємних великих робіт. Соус дуже крихкий, тому працювати ним у техніці штриха чи лінії недоцільно. Існують дві техніки малювання соусом – суха (маючи бархатистий тон кольорів, соуси добре розтушовуються) і мокра (порошок соусу розмивається водою), їх можна поєднувати. Закінчену роботу фіксують від осипання (Берлач, 2022: с. 22–23).

Сепія – вид графічної техніки, що використовує відтінки коричневого. Це сухий матеріал, подібний до сангіни та соусу. Принцип роботи такий, як і з соусом.

Кольорові олівці – грифель містить кольоровий пігмент різної щільності. Для графіки зазвичай використовують кольорові олівці середньої щільності.

Акварельні олівці – мають дуже насичений колір, грифель має здатність розчинятись у воді, що дозволяє на рисунку створювати акварельні штрихи, лінії, крапки, плями, робити тонкий акварельний контур.

Пастель – назва групи художніх матеріалів, а також техніки рисунка. Пастель найчастіше випускається у вигляді крейди або олівців. Є чотири види пастелі – суха, олійна, воскова і акварельна. Олійну пастель часто використовують для ескізів та замальовок, тому що вона має м'яку лінію і легко розтушовується. Суха пастель поділяється на тверду та м'яку. Тверда пастель не ламається, тому підходить для контуру, проробки тонких ліній та дрібних деталей, а бокову поверхню м'якої пастелі можна використовувати для тону і широких ліній. У техніці сухої пастелі широко використовується розтушовка пігменту, вбивання його в основу так, щоб штрихи та плями з'єдналися разом, але не перемішалися, краще це робити кінчиками пальців, це надає ефект ніжності та м'яких переходів між кольорами. Пастель має досить слабку покривну здатність. Попередній малюнок краще робити олівцем у тон пастелі або самою пастеллю. Використовують спеціальний папір або картон для пастелі різного кольору і зернистості. Пастель змішується не на палітрі, а прямо на робочій поверхні, тому змішування кольорів проходить на інтуїтивному рівні. В пастелі, як і в живописі, діють техніки створення кольорових нашарувань, акцентування, затемнення, виділення і, як і в графіці, штриховка, розтягування тону. Пером можна створювати рельєфність поверхні. Найбільш надійний спосіб зберегти пастельну роботу – помістити її під скло.

Техніка акварель (чистий прозорий колір), *гуаш* (насичений колір, непрозора), *акрил* (швидко сохне, має властивості олійної фарби), *олія*. *Техніка гризайль* – це однотонне зображення будь-якого колірного відтінку, градація тонів від найсвітлішого до максимально насиченого. У графіці гризайль виконують пензлем розведеним водою чорнилом, тушшю, аквареллю або іншим водорозчинним матеріалом (Берлач, 2022: с. 41).

Сухий пензель – ця техніка використовує невелику кількість фарби на пензлі для досягнення унікальної глибини на будь-якій площі поверхні. Фарба з пензля за допомогою палітри видаляється до такої міри, що для нанесення фарби, по суті, використовується сухий

пензель. Для рисунка використовується акварельний папір або ґрунтоване полотно.

Техніка штрихування – покриття штрихами певного місця рисунка. Штрихами передаються об'ємно-пластичні та просторові властивості і фактура художнього образу. *Лінеарність* – техніка виконання лінією або контуром. *Силует* – обрис предмета, його площинне зображення, спрощене зображення предмета. *Пуантилізм* – створення рисунка або його окремих деталей за допомогою крапок різної насиченості та розміру. Ефект світлотіні залежить від концентрації зображених крапок або кольору. Техніка використовується як у графіці, так і в живописі (Сотська, 2016: с. 36).

Комбінування графічних технік – це використання декількох технологій чи способів зображення художнього образу. Комбінування графічних технік залежить від сумісності фізичних та хімічних якостей графічних матеріалів і доцільності їх використання, а також від завдання, що стоїть перед художником. Між собою добре поєднуються графічні техніки сухих матеріалів. Олівцеві техніки поєднуються з «прозорими» фарбами – аквареллю, темперою. Це може бути графіка, отримана друкарським шляхом у поєднанні з авторським виконанням рисунка по ній (Туманов, 2010: с. 240). Можливі такі поєднання графічних технік: штрихового рисунка туші та акварелі; графіту, акварелі, воску; графіту, вугілля, пастелі; живописних плям фарбами або чорнилом з олівцевими техніками та лінерами; водорозчинні чорнила, туш, олійна фарба, техніка сухого пензля; створення багатошаровості за допомогою скотчу, техніки гризайль, контуру. Ефектно виглядає графіт на акриловому ґрунті, ґрунт в цьому випадку створює структуру, рельєф.

Висновки. У викладеному вище ми намагалися систематизувати основні графічні техніки, зокрема ті, що використовуються в рисунку як різновиді станкової графіки. Водночас прагнули показати приклади їх доречного комбінування. І все це з ключовою метою – системного впорядкування таких матеріалів у відповідному алгоритмі, який допоможе художникам-початківцям розібратися в собі, знайти саме ці техніки, матеріали та засоби, які зможуть розширити їхні мистецькі

можливості. І акцент у цьому плані ми поставили саме на змішані техніки. Адже комбінування властивих їм виражень – це, безумовно, експеримент, творчі кроки з пошуком нового, інноваційного, яке не підвладне усталеному і традиційному. В усьому цьому бачимо зерно сучасної станкової графіки, яка постає не лише самодостатньою, оригінальною, з цікавою мовою образотворення, а й безумовно інтелектуальною.

Список використаної літератури

1. Берлач, О.П. (2022). Графічні техніки в образотворчому мистецтві. Луцьк: Волинська обласна друкарня. 103 с.
2. Кириченко, М.А., Кириченко, І.М. (2002). Основи образотворчої грамати. Вид. 2-ге, переробл. і допов. Київ: Вища школа. 190 с.
3. Куленко, М.Я. (2006). Основи графічного дизайну. Київ: Кондор. 492 с.
4. Резніченко, М.І., Твердохлібова, Я.М. (2011). Художня графіка. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан. 272 с.
5. Сотська, Г.І., Шмельова, Т.В. (2016). Словник мистецьких термінів. Херсон: Вид-во «Стар». 52 с.
6. Туманов, І.М. (2010). Рисунок, живопис, скульптура: теоретико-методологічні основи комплексного навчання. Львів: Аверс. 496 с.
7. Чирва, О.Ч., Оленіна, О.Ю. (2021). Історія та теорія графічного мистецтва. Харків: ХНУМГ ім. О.М. Бекетова. 128 с.